

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد
بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

مسایل ایدئولوژیک

الحاج داکتر امین الدین سعیدی

۱۹ فبروری ۲۰۱۳

بسم الله الرحمن الرحيم

سفر زن به حج و عمره بدون محرم

از بزرگترین ارکان دین مقدس اسلام و از بهترین قربات و طاعات نزد پروردگار (ج) حج و زیارت بیت الله است ، که ادای آن بر وجه صحیح و بدون معصیت باعث می شود حاجی وارد جنت شود.

پروردگار با عظمت در سوره (آل عمران آیت : ۹۷) می فرماید: «وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا». (خداوند حج خانه خود را بر تمام مردم واجب کرده، برای کسانی که استطاعت آن را داشته باشند).

استطاعت شامل استطاعت مالی ، استطاعت بدنی ، امنیتی و راه رسیدن به مشاعر مقدسه می گردد .

عبدالله بن عمر رضي الله عنهما از رسول اکرم صلي الله عليه وسلم روایت می کند که آن حضرت فرمودند: «بني الاسلام على خمس شهادة أن لا إله إلا الله وأنَّ محمدًا عبده ورسوله، وإقام الصلاة، وإيتاء الزكاة، وصوم رمضان، وحج البيت من استطاع سبيلًا». (متفق عليه)

اساس و بنیان اسلام را پنج چیزی تشکیل می دهد :

شاهدات دادن که خدائی به حق مگر خدای یکتا نیست، شهادت دادن که محمد صلي الله عليه وسلم بنده و فرستاده الله است، و برپا داشتن نماز، و زکات مال دادن، و روزه ماه مبارك رمضان گرفتن، و حج خانه خدا رفتن به جا آوردن ، برای کسی که استطاعت آن را داشته باشد.

و همچنان در حدیث دیگر می فرماید:

«أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا». (مسلم) ای مردم خداوند بر شما حج و زیارت خانه خود را فرض نموده پس به حج بروید.

و در حدیث می فرماید:

«من حج هذا البيت فلم يرفث ولم يفسق خرج من ذنوبه كيوم ولدته أمه». (متفق عليه).

کسی که زیارت و حج این خانه یعنی کعبه را کرده، و در آن زیارت با زن خود نزدیکی نکند و مرتکب معصیت نشود، پاک می شود از گناهانش مانند روزی که از مادرش تولد شده. (مقصود از عدم جماع و نزدیکی با زن خود در وقت ادای مناسک در روزهای عرفه و مزدلفه و منی می باشد.)

حج فقط یکبار بالای مسلمانان در عمر واجب می باشد، چنانکه رسول الله صلي الله عليه وسلم فرمودند:

«الحج مرة واحدة فمن زاد فهو تطوع». (أحمد والدارمي). حج فقط یکبار واجب است و کسی که بیشتر از یکبار به حج برود حج او سنت می باشد.

شروط وجوب حج پنج اند

- ۱ - مسلمان بودن.
 - ۲ - بالغ بودن.
 - ۳ - عاقل بودن.
 - ۴ - آزاد بودن یعنی اینکه برده نباشد.
 - ۵ - استطاعت مالی و بدنی و امنیتی راه رسیدن به مشاعر مقدسه.
- ولی برای زنان شرط ششم هم در شرع اضافه گردیده است و آن عبارت از وجود محرم است که بحث امرزۀ ما را همین نقطه تشکیل می دهد .
- محرم زن می تواند شوهر او باشد و یا یکی از افراد خانواده که بر او محرم می باشند و این شخص از لحاظ شرعی نمی تواند با او (زن عازم حج) ازدواج کنند، چه از طریق نسب و چه از طریق سبب میاح مانند: پدر، برادر، کاکا، ماما، شوهر مادر، شوهر دختر، پسر، پسر برادر، پسر خواهر، همه اینها چه این که از شیر خواری باشند و یا از نسب.

عمره، وجوب و ادای آن:

در واجب بودن عمره احادیث زیادی وارد شده است. از جمله این احادیث، حدیث جبرئیل علیه السلام که رسول الله صلی الله علیه وسلم در جواب سؤال او چنین فرمودند:

«الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمداً رسول الله وتقيم الصلاة وتؤتي الزكاة وتحج البيت وتغتسل من الجنابة وتتم الوضوء وتصوم رمضان». (ابن خزيمة والدارقطني). اسلام این است که شهادت دهی که خدائی به حق نیست به جز الله یکتا، و محمد صلی الله علیه وسلم فرستاده خداست، و به جا آوردن نماز و زکات مال دادن و حج خانه خدا رفتن و عمره کردن و غسل از جنابت کردن و با تمام و کمال وضوء گرفتن به طوری که اعضای وضوء به آن آب برسد و روزه ماه مبارک رمضان را گرفتن.

امام مسلم در صحیح خود از عایشه رضی الله عنها روایت می کند که گفت:

«یا رسول الله هل علی النساء جهاد؟ قال: علیهن جهاد لا قتال فیہ: الحج والعمرة». (مسلم). ای رسول خدا آیا بر زنان جهادی هست؟ فرمودند: جهادی واجب است که در آن کُشت و کُشتاری نیست و آنها حج و عمره می باشد.

حکم محرم برای زن در حج و عمره :

تعدادی از علماء بدین امر معتقداند که زن نمی تواند بدون محرم عازم حج و عمره گردد، و اصدار حکم خویش را به فحواى این حدیث استنباط نموده و می فرمایند که : پیامبر صلی الله علیه وسلم هدایت فرموده است : «برای زنی که خدا و روز قیامت را باور دارد جایز نیست مسافرتی سه روزه و بیشتر برود مگر این که پدرش یا پسرش یا شوهرش یا برادرش یا یکی از محرم هایش همراه وی باشد.»

در حدیثی که راوی آن ابوسعید خدری روایت گردیده است که پیامبر صلی الله علیه وسلم نهی نموده است:

« لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ مَسِيرَةَ ثَلَاثِ لَيَالٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » «زن به مسافت سه شب بدون محرم سفر نکند.» بخاری (۱۰۸۶، ۱۰۸۷) مسلم (۱۳۳۹، ۱۳۳۸). در روایتی: «مَسِيرَةَ يَوْمَيْنِ» مسافت دو روز آمده است. بخاری

(۱۹۹۵، ۱۸۶۴، ۱۱۹۷) مسلم (۸۲۷) بعد (۱۳۳۸) و در روایتی آمده: «مَسِيرَةَ يَوْمٍ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ» مسافت يك روز. مسلم (۱۳۳۹)

علماء می گویند ، تمام این احادیث دلالت می کند که مسافرت زن بدون محرم حرام است، زیرا سفر در آن زمان با خر، اسب و شتر انجام می گرفت و سفرهای دریائی نیز با کشتیهای آن زمان انجام می شد. و این سفر ها روز های طولانی را در بر می گرفت ، واحیاناً احتمال وقوع حوادث سوء در مسیر راه وجود داشت، و اکثراً کاروان های حجاج توسط قطع الطروق چور و چپاول می گردید ، و زنان هم که محرم نداشتند مورد آزار و اذیت قرار می گرفتند . به خاطر جلوگیری از حوادث سوء و دفع شر و فتنه در این سفر مقدسه پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ زنان را از مسافرت بدون محرم منع نمودند، حتی سفر حج و امثال آن .

خواننده محترم !

قبل از همه باید گفت که : اصدار این حکم اسلامی به معنی ایجاد ، سوء ظن به مقام والای زن نمی باشد، بلکه اصدار این حکم برای حفاظت و حمایت و حفظ کرامت شان از دست مجرمین صادر گردیده است. خصوصاً در آن اوضاع و احوالی که در آن امن و امان نباشد .

مگر حکم شرع در اوضاع و احوالی که شرایط و امکانات سفر تغییر یافته است چیست ؟ آیا زن می تواند در یک گروپ که در آن زنان موثق ، مردان متدین ، خوب و با اطمینان وجود داشته باشد و شرایط سفر در یک گروپ با اطمینان تام باشد ، غرض ادای مراسم حج سفر نماید یا خیر ؟

فقها این موضوع را در روشنی حدیث پیامبر صلی الله علیه وسلم که زنان را در سفر حج بدون محرم منع نموده است، مورد بحث قرار داده اند و به نتایج مختلف شرعی رسیده که در ذیل به شرح آن می پردازیم:

علمای حنبلی از جمله کسانی اند که به عین لفظ حدیث تمسک می جویند و به صورت مطلق حکم می نمایند :

مسافرت زن بدون محرم برای حج و عمره اصلاً جواز ندارد .

ولی تعداد کثیری از فقهای مذاهب دیگر بدین نظر اند:

هدف از وجود محرم با زن در سفر عبارت از مصونیت و حمایت زنان از خطر تعدی به اوست، به خصوص آن زمانی که وضع مسافرت ها در آن زمان از اطمینان کامل برخوردار نبود، در آن زمان که کاروان ها در چند روز در شرایط سخت و دشوار بیابان را پیاده طی می نمود و شب در فضای پرخطر به استراحت می پرداختند، و طوری که قبلاً گفتیم که در آن زمان حکومت عدل اسلامی در سرتاسر جزیره عربی استقرار نیافته بود ، و تا هنوز در برخی از مناطق کفار و منافقین سیطره خود را داشتند ، مسافرت کاروانها با شتر صورت می پذیرفت و در بسیاری از این مسافرت اموال کاروانها توسط قطاع الطریق چور و چپاول و خود کاروانیان یا به قتل می رسید و زنان شان یا مورد تعدی قرار می گرفتند و یا هم به اسارت برده می شدند .

بناءً بادر نظر داشت همین حوادث خطرناک است که فقها و مفسرین هدایت پیامبر صلی الله علیه وسلم را در نظر گرفته ، غرض امنیت و حمایت زن از خطر موضوع محرم را حتمی در سفر برای زن می دانند.

ولی اگر محرم با زن همراه باشد و مصونیت او تضمین گردد مسافرت زن بدون محرم ممانعتی ندارد . و این چیزی است که عملاً حضرت عمر بن خطاب آن را انجام داد، زیرا به ازواج پیامبر صلی الله علیه وسلم ، ام المؤمنین ها، اجازه حج گزاردن بدون همراهی محرم را داد و حضرت عثمان بن عفان و عبدالرحمن بن عوف را به همراه کاروان آنان فرستاد.

همچنان در زمان خلافت حضرت عثمان بن عفان عین عمل حضرت عمر را عملی ساخت و ازواج پیامبر صلی غرض ادای حج در یک کاروان مسافرت نمودند و هیچ یکی از صحابه در مخالفت این امر قرار نگرفتند .

بناءً در می یابیم که در این مورد ما اجماع و سکوتی را در پیش رو داریم .

از جانب دیگر قابل تذکر است که جواز مسافرت برای زن بدون محرم در صورت ضرورت و نیاز در زمان حیات پیامبر صلی الله علیه و سلم هم صورت گرفته است از جمله :

پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم عمرو بن أمية الضمري را به حبشه فرستاد تا ام حبیبه را که عقد نکاحش با رسول الله منعقد شده بود از حبشه به مدینه بیاورد. (قابل ذکر است که در این سفر هیچ يك از محارم ام حبیبه با ایشان همراه نبود). همچنین زینب، دختر پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم که شوهرش جزو اسرای غزوه بدر بود، رسول الله شوهر ایشان را آزاد نمود به این شرط که زینب را از مکه به مدینه بفرستد، زینب به همراه برخی از صحابه از مکه به مدینه آمد و این سفر ده روز طول کشید، قابل ذکر است که محرمی با زینب همراه نبود.

برخی از علمای مذهب مالکی (همچنین است قول شوافع. البته این مورد محدود به سفر برای انجام فریضه حج است؛ بنابر این بالاجماع شامل سفرهای اختیاری نمی شود) اجازه داده اند که زن می تواند با همراهی زنان قابل اعتماد در یک گروه به حج فرضی برود، هر چند مسیر طولانی باشد، مثل افریقا و مغرب که مسیر آن تا عربستان یکماه یا بیشتر طول می کشد، باید توجه داشت زمانی که زنی بدون محرم به سفر می رود احتمال انجام فواحش و منکرات زیاد است و این احتمالات با وجود زنانی قابل اعتماد در مسیر سفر به حداقل می رسد و یا کاملاً منتفی می شود، بنابراین وجود احتمالات و گمانها مانع از انجام فریضه حج نمی شود، اما در این زمان، شهرها نزدیک به هم هستند و سفر امروزی در جهان ما با امکانات پیشرفته ای صورت می گیرد که دورترین مسیرها را در مدت زمانی اندک طی می کنند. با توجه به تمام این تفصیلات، که فوقاً بدان اشاره به عمل آمد (مفتی شیخ ابن جبرین به تاریخ ۱۴۱۶/۱۱/۱۹) طی فتوای خویش حکم صادر می نماید:

«زن می تواند بدون محرم مسیری را که با هواپیما نصف روز یا دو سوم روز طول می کشد به مسافرت برود به این صورت که محرم اول او را تا میدان هوایی همراهی کند و با محرم دوم تماس بگیرد تا در مقصد به استقبالش بیاید و او را تحویل بگیرد، باید توجه نمود که زن در طیاره با نامحرم تنها نیست؛ زیرا مسافران زیادی در طیاره هستند و این زن هم مثل یکی دیگر از مسافران بر طیاره سوار است و بیم و هراسی هم وجود ندارد. احتمالاتی که در نظر گرفته می شود به ندرت اتفاق می افتد؛ و اصل، سلامت و امنیت است که شامل سفر حج و سفرهای دیگر می شود. مفتی شیخ ابن جبرین می افزاید : به خاطر اصل آسانگیری بر مسلمانان، جواز آن را ترجیح می دهم. الله تعالی از خطاها و اشتباهات همه ما گذر نماید.» (شیخ عبدالله بن عبدالرحمن ابن جبرین مفتی کشور عربستان سعودی) **خواننده محترم !**

همانطوری که مفتی شیخ ابن جبرین در فتوای خویش بدان استدلال نموده است واقعاً در شرایط فعلی اوضاع و احوال امروزی نسبت به زمان پیامبر صلی الله علیه و سلم ، تغییر یافته امروز مسافرت ها با کاروان های شتر نه بلکه در فضای کاملاً مطمئن ، توسط طیاره ها ، موثر و کشتی صورت می پذیرد . حتی گروه های مستقل زنان در یک کاروان سفری منظم می گردیند.

به همه حال اگر نظریات علماء وفقها را در این مورد جمع بندی نمائیم استنتاج ذیل را بدست خواهیم آورد :

- ۱- مالکی ها گفته اند وجود محرم شرط است و اگر زن قصد به جا آوردن حج واجب را دارد، همراهان مورد اطمینان جایگزین محرم می شوند و «همراهان مورد اطمینان» می توانند فقط از زنان باشند یا از مردها باشند یا از هر دو.
- ۲- از شافعی ها تعدادی بدین باور اند که : شرط وجوب حج بر زن این است که بر جان خودش امنیت داشته باشد، و این با وجود محرم یا زن مورد اطمینان است.

اما برخی دیگر از علمای شافعی می گویند: یک زن مورد اطمینان بس است، و گاه امنیت گسترده است و نیاز به کسی ندارد، بلکه به تنهایی به همراه کاروانی امن حرکت می کند.

۳- اهل حدیث، کسانی که به ظاهر حدیث تمسک می کنند، به طور کلی به وجوب همراهی محرم در سفر قائل شده اند، اما حج را گفته اند باید از این وجوب استثناء کرد، زیرا این امر جزء شرایط استطاعت برای حج نمی باشد.

۴- علماء مذهب امام ابو حنیفه به صراحت می گویند: همراهی محرم در مسافت حج شرط است، استدلال علمای حنفی همان استدلال علمای امام حنبل است که می فرماید: مسافرت زن برای حج، بدون محرم او را در معرض ضرر قرار می دهد.

۵- برخی از علماء می گویند که اگر راه امن باشد مانع در سفر نیست و همین حکم را شیخ الاسلام ابن تیمیه گرفته و به آن حکم نموده است چنان که ابن مفلح در (الفروع) آورده است که: هر زن در صورت امن حج کند بدون محرم.

الکریبسی ذکر می کند که (زن بدون محرم) در هر سفر غیر از واجب مانند زیارت و تجارت (رفته می تواند).

۶- امام احمد می گوید که محرم شرط رفتن به حج نیست زیرا زنان با یک گروه از زنان یکجا سفر می کنند.

۷- بعضی نظر دارند که زن سالخورده از این منع استثناء است چنان که القاضی ابی الولید الباجی و ابن دقیق العید ذکر نموده اند

۸- ابن سرین می گوید: با هر مسلمان که سفر کند مانع نیست.

۹- الاوزاعی می گوید: با قومی که عادل باشند

امام مالک می گوید: با جماعتی از زنان.

شافعی می گوید: با زنان با ثقه آزاد و تنها اگر راه با امن باشد.

قابل تذکر است که: دلیل شرط نبودن محرم نیز یکی اجماع است و دیگری ظاهر آیت؛ چرا که وجوب را به مجرد استطاعت می رساند و در روایات، استطاعت به توشه و خرج سفر تفسیر شده است، و سوم عمومیت روایاتی که بر وجوب حج و بر ترغیب به حج و هشدار نسبت به ترک آن دلالت می کند. تأمین سلامتی و نبود ترس بر زن است؛ این امر اگر محقق باشد همراهی محرم لازم نیست. و آبرو واجب است.

فتوای دارالافتاء مصر در مورد رفتن زن به حج بدون محرم:

دارالافتاء مصر این فتوا را می دهد:

موجود بودن محرم و یا شوهر برای امنیت برای زن در سفر است و با این هم جمهور علماء اتفاق دارند که برای آسانی سفر حج برای زن اگر همراهان در سفر باشند و شوهر و محرم نباشد در سفر به حج مانع نیست. فقهای مذهب حنفی موجود بودن محرم و شوهر را به سفر حج حتمی و ضروری می دانند و در رأی خود سن و سال زن را شرط نمی دانند و واجب شدن حج را برای زن موجود بودن محرم و یا شوهر می دانند که در حالت عدم موجود بودن محرم و یا شوهر حج را برای زنان واجب نمی دانند.

مگر من (مفتی مصر) به رأی جمهور علماء برای زن سفر حج را اگر همسفران با امن باشند بدون محرم و شوهر جواز می دانم و اگر زن در هر سن و سال باشد که این سفر با امنیت در قافله های حج و کاروانهای حج مسیر و امکان پذیر می باشد. (العلامة الدكتور علي جمعة مفتي مصر) پایان

تتبع و نگارش:

الحاج داکتر امین الدین « سعیدی - سعید افغانی »

مدیر مرکز مطالعات ستراتژیک افغان
ومسؤول مرکز فرهنگي د حق لاره- جرمني